**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ФІЛОСОФІЯ

Людмила Володимирівна Ковтун

Здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня,
аспірантка кафедри філософії і педагогіки,
НТУ «Дніпровська політехніка»,
пр. Дм. Яворницького, 19, Дніпро, Україна

E-mail: fs.libri@gmail.com,

Liudmyla Kovtun

PhD student of Department of Philosophy
and Pedagogics,
Dnipro University of Technology,
Ave. Dm. Yavornitsky, 19, Dnipro,
49005, Ukraine

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8116-0687>

Юлія Олександрівна Шабанова

Доктор філософських наук, професор,
Завідувач кафедрою філософії і педагогіки
НТУ «Дніпровська політехніка»,
пр. Дм. Яворницького, 19,
Дніпро, 49005, Україна

E-mail: jshabanova@ukr.net,

Yulia Olexandrivna Shabanova

D.Sc. (Philosophical Sciences), Professor,
Head of the Department of Philosophy
and Pedagogy,
Dnipro University of Technology,
Ave. Dm. Yavornitsky, 19, Dnipro, 49005, Ukraine
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5876-4140>

УДК 1 (091) 167.2

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ «ФІЛОСОФІЇ ПЕРЕКЛАДУ»

Received 30 April 2020; revised 20 May 2020; accepted 16 June 2020

DOI: 10.15421/342006

Анотація

Активізація уваги до проблем та питань філософії перекладу на початку XXI століття обумовило необхідність дослідження поняття та змісту наданого філософського напрямку, теоретичними джерелами якого визначаються герменевтика, феноменологія, аналітична філософія, філософія семантики та прагматики. Аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури довів відсутність єдиного концептуального підходу до філософії перекладу в сучасних філософсько-перекладацьких студіях. В дослідженні пропонується методологічне визначення філософії перекладу як філософської методології творчої адаптації сенсів першоджерельних текстів до смислового поля актуалізованих запитів на тлі кумулятивного простору первинного змісту. Проблемним полем філософії перекладу визначаються: питання критеріїв «правильності» перекладу з урахуванням феномену «неперекладності», а також питання культурного коду та антропологічного виміру історико-філософських перекладів, що очікують імовірного розширення та перспективних здійснень в сфері питань лінгво-семантичної амбівалентності, співвідношення транскрипції, транслітерації та інтерпретації, матриці понятійно-категоріального апарату філософії.

Ключові слова: *філософія перекладу, філософія мови, інтерпретація, тлумачення, сенс.*

Problematic field of “philosophy of translation”

Abstract

The problem of translation and interpretation itself is not new in general philosophical dimension and exists as long as people began to set their first cross-cultural contacts as that caused a wide range of questions needed to be answered in order to reach understanding and promote progress in sciences and everyday situations. The intensification of attention to the problems and questions of the philosophy of translation at the beginning of the XXI century necessitated the study of the concept and content of the submitted philosophical direction, which theoretical sources are hermeneutics, phenomenology, analytical philosophy, philosophy of semantics and pragmatics. An analysis of foreign and domestic literature showed the lack of a single conceptual approach to the philosophy of translation in modern philosophical translation studios. The study proposes a methodological definition of the philosophy of translation as a philosophical methodology of the original texts' meanings creative adaptation to the semantic field of actualized queries against the background of the cumulative space of primary content. The problematic field of the philosophy of translation is determined by:

the question of the translation “correctness” criteria taking into account the phenomenon of “untranslability”, as well as questions of the cultural code and the anthropological dimension of historical and philosophical translations, the expansion of which is likely to be promising in the field of linguistic-semantic ambivalence, the ratio of transcription, transliteration and interpretation, the matrix of the conceptual-categorical apparatus of philosophy, given the historical and philosophical stages of its formation. So the article suggests the necessity of defining the common strategy as for dealing with philosophical texts while their translation into any language to preserve their value through historical scale dealing with not only past but preventing possible future misunderstandings.

Keywords: *philosophy of translation, philosophy of language, interpretation, translation, meaning.*

Проблемное поле «философии перевода»

Аннотация

Активизация внимания к проблемам и вопросам философии перевода в начале XXI века обусловила необходимость исследования понятия и содержания представленного философского направления, теоретическими источниками которого определяются герменевтика, феноменология, аналитическая философия, философия семантики и прагматики. Анализ зарубежной и отечественной литературы показал, отсутствие единого концептуального подхода к философии перевода в современных философско-переводческих студиях. В исследовании предлагается методологическое определение философии перевода как философской методологии творческой адаптации смыслов текстов первоисточников к смысловому полю актуальных запросов с учётом кумулятивного пространства первичного содержания. Проблемным полем философии перевода определяются: вопрос критериев «правильности» перевода с учетом феномена «непереводимости», а также вопросы культурного кода и антропологического измерения историко-философских переводов, вероятное расширение которых ожидает перспективных реализаций в сфере вопросов лингво-семантической амбивалентности, соотношения транскрипции, транслитерации и интерпретации, матрицы понятийно-категориального аппарата философии.

Ключевые слова: *философия перевода, философия языка, интерпретация, толкование, смысл.*

Постановка проблеми.

Розуміння глибинного сенсу філософської думки починає своє існування за часи виникнення філософського тексту ще в часи Античності. Думка викладена в символах слова, сформована в понятті та презентована в сенсі містить потенціал її інтерпретації. Це питання значно загострюється в зв'язку із необхідністю перекладу філософського тексту, який за своєю природою багатовимірний за смислами. Переклад філософського тексту змістовно відрізняється від будь-яких інших форм перекладів виходячи з рефлексивної природи його сприйняття та подальшої трансляції смислів в інше лінгвістичне поле. Філософський переклад, зазвичай продукує й нові сенси та містить небезпеку викривлення аутентичних змістів першоджерел. При цьому філософія перекладу як самостійне проблемне поле філософської галузі набуло актуалізації значно пізніше античних часів й в сучасній філософії виступає одним із запитаних напрямків, що потребує визначень методології, принципів та універсальних закономірностей цієї сфери

філософської діяльності, з огляду на лінгвістичну поліконцептуальність сучасної філософії. Проблема амбивалентності, тотожності та свободи інтерпретації, аутентичності та інтелектуальної творчості при перекладі філософських першоджерел постає сучасним запитом філософії та особливо істориків філософії. Загострення цієї проблеми фіксуємо відносно англо-українських перекладів виходячи з недостатності досліджень проблем філософії перекладу в межах вітчизняного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Редукція «філософії перекладу» як самостійного напрямку сучасної філософії уходить своїм корінням в сферу герменевтики (Г. Гадамер, А. Берман, Р. Штейнер), феноменології (Е. Гусерль, А. Райнах, Р. Інгарден, М. Хайдеггер), аналітичної філософії (Дж. Мур, Б. Рассел, Л. Вітгенштейн), філософії семантики (Г. Фреге, Р. Карнап) та прагматики (Дж. Остін, Дж. Сьорл, С. Левінсон). Наведені напрямки філософії минулого століття торкалися питань мови, мислення, розуміння,

тлумачення тощо, що формує концептуальне підґрунтя для виділення проблемного поля філософії перекладу. Коли філософія прагнула вирішити складності мови та інтерпретації, вона часто перетворювала переклад в конкретний власний об'єкт дослідження [Derrida 1985; Ricoeur 1996; Jervolino 2006]. Але ж не слід плутати звернення до перекладу з позиції філософії мови, герменевтики чи аналітичної філософії з безпосередньою проблематикою філософії перекладу.

На початку виділення філософії перекладу в самостійний напрямок в середовищі філософських студій не існувало однієї загальної теорії [Holmes 2004]. Французький філософ, автор багатьох робіт з філософії мови та перекладу Жан-Рене Ладмірал запропонував використання деяких теорем перекладу, які мають застосовуватися казуїстично [Ладміраль 2011].

Понад п'ятдесят років тому в філософському просторі було розпочато «мовний поворот», що сприяв формуванню через двадцять років загальної тенденції «культурного повороту». Останнім часом декілька дослідників тяжіють до фіксації «соціологічного повороту» відносно перекладацьких студій в філософії [Pym 2010; Wolf and Fukari 2007; Snell-Hornby 2006; Inghilleri 2005; Tyulenev 2014]. Однак професор Університету Оттави Реньє Грутман вважає, що в сфері філософії перекладу нічого нового не розроблено з 80-х років минулого століття [Grutman 2009]. Грутман мав на увазі розробку професора Тель-Авівського університету Ітамара Евен-Зохар в якості системного аналізу розбіжностей між вихідним і цільовим текстом, що може бути пояснено в результаті дій, які регулюються внутрішніми нормами. Системний підхід Евена-Зохара перетворив перекладацькі дослідження з маргінальної філологічної спеціальності в центр філософських та міжкультурних досліджень [Even-Zohar 1979].

Говорячи про переклад та його філософське обґрунтування не можна не згадати монографію Дугласа Робінсона «Що таке переклад?: Відцентровані теорії, Критичні втручання» [Robinson 1997], в якій автор аналізує багаточисленні підходи та ракурси розуміння

сутності перекладу.

Цікавий погляд на проблему перекладу філософських текстів дає індійський сучасний філософ, теоретик перекладу, професор Йоркського університету Шьям Ранганатан (Shyam Ranganathan), який займаючись компаративістикою моралі в східній (зокрема Упанішади) та західній (зокрема етика Канта) філософії, вирішує питання філософської взаємодії в умовах різниці мовного, культурного, інтелектуального досвіду. В своїй статті «Контекст та прагматика» він розрізняє три типи філософського перекладу: «переклад, що зберігає синтаксис вихідного тексту; переклад, що зберігає значення; переклад, що зберігає прагматику [Ranganathan 2018]. В статті «Архімедова точка філософії» дослідник стверджує, що «переклад – це співпадіння синонімічних висловів в різних мовах» [Ranganathan 2011]. В роботах останніх років Шьям Ранганатан дотримується думки, що філософія мови та теорія перекладу значною мірою пішли своїми окремими шляхами, започаткувавши окремі погляди на філософію перекладу [A Biannual Journal 2007; Basalamah 2018].

Слід зазначити, що у вітчизняному філософському просторі проблема перекладу все більше знаходить зацікавлених дослідників, серед яких особливо треба відзначити Олега Хому [Хома 2010], Вахтанга Кебуладзе та Анатолія Єрмоленко [Кебуладзе, Єрмоленко 2017], Андрія Богачова [Богачов 2013], Марію Култаєву [Култаєва 2015], Юрка Прохасько [Прохасько 2018] тощо, які торкаються проблеми перекладу крізь призму авторських філософських перекладів та коментарів в полі зору історико-філософської, герменевтичної, феноменологічної проблематики.

На сьогодні «філософія перекладу» є популярною темою для майстер-класів, наукових та практичних зустрічей, яка охоплює всіх – від читачів до перекладачів з глибоким філософським підґрунтям і присвячується як загальним питанням так і роботі в напрямках певних мов і культур. Значними подіями в цьому напрямку стали Міжнародний симпозиум в Німеччині: «Перекладна герменевтика як дослідницька парадигма» [Philosophy of Translation 2016], метою якого стало вивчення

«взаємозв'язків між герменевтикою і дослідженнями перекладу як практичною методологією, заснованою на конкретних (емпіричних) дослідних проектах, так і філософських ретельних дослідженнях (когнітивних) процесів, пов'язаних з посередницькою діяльністю довкола перекладу» (переклад автора). Перспективне спрямування має берлінська конференція 2020 року, яка присвячена філософії мови та перекладу [Linguist List 2019]. Проблематикою наукових зібрань все більше стають питання межі втручання в текст при архівації і формуванні повних корпусів творів; біографічний підхід в перекладах філософських першоджерел [Кебуладзе 2018]; герменевтичні ракурси збереження текстуальної аутентичності тощо.

«Філософія перекладу» стає ключовим словом у темах публікацій кінця 20 століття та початку 21, привертаючи увагу до необхідності нового, більш прискіпливого погляду до проблеми. Окремої уваги заслуговує збірка «Філософія і практика в перекладацькій герменевтиці» [Philosophy and Practice in Translational Hermeneutics 2018], яка збрала матеріали симпозіуму з перекладацької герменевтики 2013 року, серед завдань якого було «забезпечення нових шляхів для проведення науково-дослідної роботи в області перекладацьких досліджень. Адже перекладацька герменевтика працює на стику теорії та практики. Вона намагається прояснити зв'язок перекладної герменевтики з філософською герменевтикою, а також досліджує життєздатність методу герменевтики, який може поліпшити виклад перекладу, метод якого об'єднує як герменевтику, так і феноменологію» [Symposium 2013].

Теоретичні студії все більше знаходять прикладне залучення в практиках перекладів. Достатньо переконливо виглядає концепція «Філософії чотирьох» [Philosophy of 4], яка базується на послідовній роботі на чотирьох рівнях – експертному перекладі, експертному редагуванні, експертній перекладацькій взаємоперевірці та огляді в країні мови перекладу.

Постановка завдання.

Виходячи із огляду досліджень щодо філософії перекладу можна констатувати недо-

статність визначення як самого поняття так й проблемного поля та методології цього напрямку. Змістовно запитаними на сучасному етапі виявляються декілька ракурсів наданої проблеми у вигляді 1) визначення змісту поняття «філософія перекладу» й 2) власно проблеми перекладів філософських текстів. Взаємопов'язаність та взаємовплив цих аспектів розширюють дослідницьке поле, яке набуває все більшого загострення в контексті глобалізації міжкультурного простору та формування єдиного проблемного дискурсу в філософії, де англійська мова виступає мовою наукового спілкування. Враховуючи активізацію україномовної філософсько-перекладацької спільноти на шляху до повноцінної інтеграції в світове філософське поле досліджень та укріплення специфічності та неповторності вітчизняної філософської думки на початку XXI століття, представлено дослідження має на меті *конкретизувати поняття «філософія перекладу» в контексті концептуального поля філософської рефлексії*.

Досягнення цієї мети містить необхідність вирішення наступних завдань: визначення поняття та самостійного напрямку «філософія перекладу» в контексті практичної та академічної філософії; формування ознак «правильного тексту» в співвідношенні проблеми «неперекладеного»; виявлення специфіки міжкультуральності в контексті історико-філософської традиції та практики історико-філософії.

Виклад матеріалу дослідження.

Поняття «філософії перекладу» певний час очікує свого визначення та формується у світовому та вітчизняному філософському просторі як позначення широкого кола понять і явищ смислового контенту. Вочевидь, що напрямок «філософія перекладу» – полісемантичне явище, що не обмежується однозначним визначенням, а тому виходить за межі одного тлумачення. Цим пояснюється відсутність загальноприйнятого визначення напрямку «філософії перекладу» в жодній світовій філософській спільноті.

Аналогію формування методології філософії перекладу відстежуємо під час аргументації сучасних перекладів біблійних текстів.

Так, під заголовком «філософія перекладу» (The Philosophy of Translation, Translation Philosophy) подавався короткий (Bibles International. Translation Philosophy), (Preface to the English Standard Version), але обов'язково обґрунтований опис принципів і напрямків перекладу, якими користувалися інтерпретатори. Крім короткого опису напрямку роботи, надавалося структурне пояснення здійснюваної роботи. Так, у вступі наголошувалося на доречності здійснення перекладів іншими, окрім існуючих, мовами. Далі йшов розділ під назвою «Сутність нашої філософії», який розкривав низку специфічних особливостей, пов'язаних безпосередньо з процесом перекладу та факторами, які мали вплив на кінцевий результат. Останній же розділ «Практичне застосування нашої філософії» розкривав питання і задачі, які ставили перед собою перекладачі з обов'язковим висновком, на кшталт наступного: «Значення тексту першоджерела, що передається через форму цього тексту, повинно бути повністю передано як з використанням природних структур мови-перекладу, так і шляхом відображення словникового запасу та граматичних елементів мови оригіналу, без суворого відтворення форми оригіналу, або виходу за межі заявленого значення тексту до пояснення, тлумачення чи культурної адаптації» (переклад автора) [Bibles International. Translation Philosophy]. Такий підхід до біблійних перекладів вже містив в собі спробу відтворити алгоритм здійснення будь-якого перекладу.

Але ж, однозначного погляду на право виділення «філософії перекладу» в окреме проблемне поле в сучасній філософії не існує. Так російський дослідник О. Марков, вважає що філософію перекладу слід роздивлятися в межах проблематики філософії мови. [Марков 2015].

В україномовному просторі явище «філософії перекладу» стає предметом міркувань в серії розмов українських перекладачів філософських творів, які сформулювали свій оригінальний підхід, що об'єднує герменевтичний, феноменологічний, аналітичні підходи навколо домінуючої риси «філософії перекладу» як створення нових сенсів, тобто смислотво-

рення стає характерною ознакою визначення цього поняття у вітчизняному філософському просторі. В ході бесід перекладачі Ю. Прохасько, В. Кебуладзе, О. Бойченко презентують своє бачення перекладацької діяльності під час роботи над текстом, що призводить до результату, який викликає довіру (Транскрипція), [Васильченко 2010]. Український перекладач філософських текстів Юрко Прохасько каже про власну філософію перекладу: «ми тепер перебуваємо в такій мовній ситуації, коли з наявних ресурсів та частин потрібно створити новий синтез» [Прохасько 2017]. При цьому переклад має не втратити неповторності специфіки рефлексуючої свідомості культурного коду автора прешоджерела, що перекладається. «Коли я перекладаю з іншої мови, як перекладач, – підкреслює В. Кебуладзе, – я ніколи не прагну до того, аби відтворити повністю всі ті сенси, всі ті горизонти, всі ті контексти, емоції, переживання, які там закладені, бо це просто неможливо. Тому Чуже в перекладі завжди зберігається. Я маю це подарувати читачеві і самому собі як елемент Чужого» [Кебуладзе 2018].

В західному контексті наданої проблеми більш поширеним є використання поняття «перекладацькі студії», то б то дослідження перекладу, що запобігає єдиного визначення чи однозначного підходу до універсалій перекладу, про що говорить в своїй статті Басаламах Салах: «Не випадково складне явище «філософії перекладу» не має сьогодні однозначного визначення та концептуально спирається на досвід філософії ХХ століття в її звертання до проблем мови та інтерпретації, а також на сучасну актуалізацію пошуків конкретизації питань філософії перекладу [Basalamah 2018].

Всі дискусії навколо цінності перекладу для окремих культурних громад та спроби систематизувати погляди та випрацювати єдині алгоритми свідчать на беззаперечну важливість питання в сьогоденному україномовному суспільстві. Це створює підстави для виокремлення «філософії перекладу» як міжпредметної галузі знань, спрямованої на практичне використання історико-філософської традиції з урахуванням особливостей інтерпретації та тлумачення світових філософ-

ських надбань носіям української національної ментальності.

Виходячи з вищенаведеного, пропонуємо змістовне наповнення визначення **«Філософії перекладу» – як філософської методології творчої адаптації сенсів першоджерельних текстів до смислового поля актуалізованих запитів на тлі кумулятивного простору первинного змісту**. Більш формалізоване визначення «Філософія перекладу» отримує в якості самостійної академічної дисципліни, яка існує в сучасних навчальних закладах, зміст якої формується на перетині філософії, лінгвістики та літератури, збагачуючи «Філософію перекладу» міждисциплінарним змістом. Подібні курси чи спецкурси існують в багатьох університетах світу та України, що підкреслює запитанність осмислення філософських поглядів на сучасний переклад.

Правильність перекладу чи «правильний» переклад: критерії визначення.

Словосполучення «Правильний переклад» виступає, свого роду, смисловою провакацією щодо критеріїв визначення та можливості здійснення. Особливо це стосується перекладів філософських текстів в контексті визначення самої філософії, яка лише прагне до істини, запобігаючи визначення її абсолютності.

Переклад, який дозволяє не думати про розбіжності між орфографією і правильним читанням, одразу говорить про можливість різниці між змістом у формі однієї мови та тим самим змістом у формі іншої, що може пояснюватися складністю, або навіть неможливістю прямої передачі однієї й тієї ж думки засобами різних мов. Або це може бути переклад, який максимально точно здійснив перенесення всіх структурних особливостей однієї мови в площину сприйняття іншої, при цьому не обов'язково з повною/частковою втратою/збереженням філософської складової тексту першоджерела.

Ймовірно, ці підходи не повинні взаємовиключати один одного. Засобами «перекладу-транслітерації» можна покращити та зміцнити довіру до «перекладу-транскрипції», адже текст будь-якого змісту, в тому числі філософського, залишається в першу чергу

текстом. І збереження всіх формальних ознак тексту першоджерела має велику цінність щодо відтворення суто авторського стилю викладу тексту, що є важливим аспектом для вивчення твору іншими науками. В той час як первинно створений варіант «перекладу-транслітерації» може зазнати уточнень в неоднозначних моментах інтерпретації саме завдяки «перекладу-транскрипції», що на нашу думку не повинно знецінювати роботу перекладача – нефілософа.

Власне тому спостерігається виникнення нових перекладів раніше перекладених творів, як результат зміни історичного фокусу та ракурсу своєрідних «правил читання» філософського тексту з огляду на розвиток суспільства та культури носіїв тієї чи іншої мови. В той же час мова не залишається незрушною, а здійснює свій розвиток відповідно до запитів сучасної свідомості що змушує говорити про зміни до правопису та загальних лексико-граматичних систем мови задля спрощення користування нею, або надання певних рис національної чи світоглядної ідентичності.

В контексті пошуку істини в перекладах філософських першоджерел виникає питання «неперекладності». Так, Андрій Васильченко, досліджуючи проблему перекладу неперекладностей, звертається до протиріччя, сформульованого Б. Кассен: «Коли ми говоримо, що слово, вислів, зворот є неперекладними, йдеться не про можливість перекладу. Навпаки, неперекладне – це те, що ми ніколи не припиняємо перекладати» [Васильченко 2010]. В його дослідженні зазначається, що саме через неможливість однозначного або однослівного перекладу певних сенсів, закладених мовою першоджерела, ми вдаємося до історій, оповідей або наративів, які шляхом переживання на власному досвіді, дозволяють запам'ятати, а значить зрозуміти те, про що йдеться [Васильченко 2010]. Можливо, саме такий шлях дозволяє створювати запит людської свідомості до власної мови на розширення семантичного поля певної лексичної одиниці, або утворення нової.

Одним з варіантів вирішення питання стала поява адаптацій певних першоджерел до сприйняття носіями інших культур рад-

ше ніж переклад. Переважно це стосується термінологічних словників та енциклопедій, мета яких полягає у встановленні єдиної понятійної бази для здійснення роботи з низкою першоджерел. Одним з таких адаптованих ресурсів для українського читача став «Європейський словник філософій», видання якого розпочалося в 2009 році і продовжилося серією з трьох томів, виданих в 2011, 2013, 2016 роках. Головною особливістю словника стала спроба уникнути домінування однієї уніфікованої мови міжкультурної комунікації задля збереження унікальності кожної культури світу та її семантичної специфіки. Відповідно до цього у словнику пропонуються роз'яснення різних філософських понять, що створюють труднощі для перекладу та походять з різних європейських мов. Остаточний продукт став результатом співпраці фахівців з різних країн Європи, Азії та Америки та перекладений з французької сімома мовами, в тому числі українською. Кожне видання відрізняється від оригіналу низкою статей та авторських коментарів, що відсутні в первинному виданні [Європейський словник філософій].

Про важливість створення перекладів та адаптацій мовою конкретної культурної спільноти, яка прагне самостійного оформлення та становлення, говорить і Олег Хома у статті «Філософський переклад і філософська спільнота» [Хома 2010]. Автор розглядає причини, які сприяли розвитку національного становлення філософської думки різних європейських країн, в тому числі Франції, в той же час вказуючи на перепони та шлях, який повинна здійснити українська філософська думка для виходу на новий якісний рівень. Серед позитивних кроків науковець зазначає створення великої кількості україномовних перекладів першоджерельних текстів, але їхня якість, на думку автора, все ще потребує доопрацювання, зокрема в частині перекладу філософської термінології. Основною вимогою для підвищення якості українських текстів має стати «знання не лише мови оригіналу, а й сучасного історико-філософського канону» [Хома 2010], аргументуючи це фактологічністю історико-філософських досліджень, що мають тези, доведені попередниками, які не

можна ігнорувати. Адже «накопичення таких тез і формує традицію, перебування поза якою еквівалентне перебуванню поза історією філософії як науковою справою» [Хома 2010].

Таким чином, питання правильності чи адекватності перекладу філософських текстів, що ґрунтується на одночасному збереженні специфіки часу, понятійної традиції та сучасної інтерпретації його змісту невід'ємно пов'язані із специфікою історико-філософської методології.

Місце перекладу в історико-філософській традиції.

Не дивлячись на активізацію проблематики перекладу останні десятиліття, історія філософії не сприймає переклад як своє основне завдання, про що говорить в своїй статті доктор філологічних наук та перекладач С. Л. Фокін, звертаючи при цьому увагу на необхідність осмислення поняття «філософії перекладу» [Фокін 2010]. В цьому зв'язку цікавим видається погляд на необхідність появи нової постаті «філософа-перекладача», який би міг вільно оперувати між двома мовами, двома культурами, двома філософіями [Фокін 2010]. Саме цей симбіоз й породжує актуалізацію перегляду місця та значення перекладу в філософському просторі смислових комунікацій та визначення змісту поняття «філософія перекладу», як запитаної проблематики сучасного філософського простору.

В історико-філософському ракурсі досліджень виявляється доречним вирішення проблеми перекладу з урахуванням антропологічного ракурсу в якому враховується особливості самого перекладача. Цю проблематику ретельно дослідив в своїй дисертаційній роботі Джеймса Лінда на тему «Антропологічні підходи до філософії перекладу». Він розглядає одну з особливостей історико-філософського перекладу крізь функцію переписувача, тобто фактично механічного відтворення тексту однієї мови в іншій. Прибічники теоретичного і практичного підходу сперечалися про роль і ступінь важливості перекладу, знаходячи в текстах одночасно підстави як для підтвердження так і заперечення тієї чи іншої версії. Навіть В. Куайн та Д. Девідсон, які підтримували теоретичний підхід щодо

перекладів, ставлять під питання традиційну модель, використовуючи приклади, які власне підкреслюють правильність самої моделі [Quine 1960]. Розглядаючи мови зі спорідненою структурою, частина складнощів під час перенесення змісту з однієї мови в іншу зникає, адже за умови переважного співпадіння формальних ознак побудови тексту, може скластися враження, що все, що залишається перекладачеві, це підібрати точні еквіваленти слів в іншій мові для максимального точної передачі змісту. Позиція дослідника не в доведеності хибності чи однобічності такого (чи будь-якого іншого) підходу, а в пошуку підстав для теоретичних гіпотез, які могли не відповідати практиці. Тому і виникає питання що таке той продукт, який отримується в результаті перекладу [Lindahl 1999].

При цьому слід наголосити, що максимально відповідний історико-філософській специфіці переклад першоджерельних текстів може здійснити філософ, який проникає в специфіку категоріального апарату, проблематики та методології часу, залучаючи при цьому й біографічний підхід. Переклад же здійснений перекладачем, який не знається на філософській тематиці, уподібнює новостворений текст до результату транслітерації. Тобто, використання уніфікованої, суто механічної процедури з переписування графічних засобів однієї мови засобами іншої, хоча і створить ілюзію говоріння однією мовою, але скоріше ускладнить порозуміння ніж сприятиме йому. Так само філософ, користуючись принципом довіри, може бути введений в оману щодо змісту тексту першоджерела в результаті хибного відтворення в рідній мові суто графічної системи першоджерела, що може призвести до втрати чи викривлення аутентичного смислового контексту.

Висновки.

Вивчення зарубіжної та вітчизняної літератури в межах філософсько-перекладацької проблематики показало поліаспектність підходів до визначення філософії перекладу та його проблемного поля, яке потребує методологічного уточнення з огляду на зростання запиту щодо ревізії здійснення перекладів. Найбільш поширеним вживанням поняття

«філософія перекладу» застосовується для позначення специфічних рис, характеристик та спрямування філософсько-перекладацької діяльності над текстом мови оригіналу та текстами мовою перекладу для відтворення філософського змісту першоджерела з одночасним урахуванням перекладацьких вимог та відповідності філософській традиції. Виходячи з необхідності концептуального визначення цього напрямку у філософській галузі «філософія перекладу» визначається в наданому дослідженні як філософська методологія творчої адаптації сенсів першоджерельних текстів до смислового поля актуалізованих запитів на тлі кумулятивного простору первинного змісту. В широкому колі питань «філософії перекладу», що потребують сучасного вирішення, ключовою представляється проблема адекватного перекладу та його критеріїв, яка вирішується в межах герменевтичного тлумачення сенсу, що формується в контексті понятійного рівня часу, лігво-граматичних особливостей трансліування цього тексту, а також врахування питання «неперекладності» філософії, як кумулятивного простору глибини інтерпретацій та незавершеності смислів. Спроба адаптувати філософію перекладу до історико-філософського контексту, який відбувається на тлі філософського діалогу культурних епох дозволила узагальнити ключові питання історико-філософського перекладу у вигляді відтворення міжкультурального поля семантичних діалогів та антропологічної специфічності перекладацьких студій, у вигляді біографічного підходу та визнання філософської домінанти над лінгвістичними діями філософа-перекладача, що виступає запорукою адаптації не знаків, а смислів історико-філософської континуальності. Доповнення проблемного поля філософії перекладу виявляється доцільним перспективними питаннями означеного напрямку серед яких слід зазначити: питання лінгво-семантичної амбівалентності, питання співвідношення транскрипції, транслітерації та інтерпретації, а також визначення матриці понятійно-категоріального апарату філософії, враховуючи історико-філософські етапи його формування, в полі грецької, латинської та німецької мов та їх адаптація до англо-українських філософських перекладів.

Бібліографічні посилання

- Богачов, А. (2013). Герменевтичний підхід у філософії. *Філософська думка*, 5, 41-50.
- Васильченко, А. (2010). Перекладання неперекладностей: семіотична проблема і філософський метод. *Філософська думка*, 3, 138;140.
- Європейський словник філософій. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейський_словник_філософій
- Кебуладзе, В., Єрмоленко, А. (2017). *Поняття комунікативної філософії і трансцендентальної прагматики* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13487/Poniattia_komunikatyvnoi_filosofii_i_transtsendentalnoi_prahmatyky.pdf
- Кебуладзе, В. (2018). Філософії перекладу. *Незалежний культурологічний часопис*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/2018/filosofii-pereklaadu-kebuladze-.htm>
- Култаєва, М. (2015). Складнощі перекладу філософських термінів: лінгвістичний примус, нав'язливий синдром уточнення, п'янка свобода суб'єктивної герменевтики та її культурно-історичні обмеження. *Філософська думка*, 94-98.
- Ладмираль Ж-Р. (2011). Поэтика или Теоремы перевода? *Логос*, 5-6(84), 72-91.
- Марков, О. (2015). *О философии перевода*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://theoryandpractice.ru/posts/10153-perevod>
- Прохасько, Ю. (2017). *Філософії перекладу*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/66829>
- Прохасько, Ю. (2018). Everything to be translated (Передмова до видання), в: *Anja Lange (Hrsg.) Zukunftsperspektiven eines Übersetzers. Wie werde ich ein guter Übersetzer?* К., 7.
- Транскрипція. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Транскрипція_\(лінгвістика\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Транскрипція_(лінгвістика))
- Фокин, С.Л. (2010). К философии перевода: будущее одной науки. *Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина*, 2(3), 234; 241-243.
- Хома, О. (2010). Філософський переклад і філософська спільнота. *Філософська думка*, 3, 49-66.
- Basalamah, Salah (2018). Toward a Philosophy of Translation, in: *P. Rawlings & P. Wilson (eds) The Routledge Handbook of Translation and Philosophy*, London: Routledge, 478-491.
- Bibles International. *Translation Philosophy*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://biblesint.org/biNew/be-informed-toptabs-138/bi-beliefs/translation-philosophy>
- Derrida, J. (1985). *Des Tours de Babel*, trans. J. Graham, in: *J. Graham (ed.) Difference and Translation*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Even-Zohar, Itamar (1979). Polysystem Theory. *Poetics Today* 1(1-2, Autumn), 287-310.
- Gadamer, H.G. (2004). *Truth and Method*. London: Continuum International Publisher.
- Grutman, R. (2009). Le virage social dans les études sur la traduction. Une rupture sur fond de continuité. *Texte, revue de critique et de théorie littéraire*, 45/46, 135-52.
- Heidegger, M. (1996). *Hölderlin Hymn The Ister*. Trans. W. McNeill and J. Davis, Minneapolis: Indiana University Press.
- Holmes, J. (2004). The Name and Nature of Translation Studies, in: *The Translation Studies Reader*. 2nd ed. Ed. Lawrence Venuti. London: Routledge, 172-85.
- Inghilleri, M. (ed.) (2005). Bourdieu and the Sociology of Translation and Interpreting. *Special issue of The Translator*, 11(2).
- Jervolino, F. (2006). Pour une philosophie de la traduction, à l'école de Ricœur. *Revue de métaphysique et de morale*, 2(50), 229-238.
- Lindahl, J.C. (1999). *Anthropological Approaches to the Philosophy of Translation. Graduation Program in Philosophy*. London, Ontario, Canada, 4-9.
- Linguist List. (2019). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://linguistlist.org/issues/30/30-4041.html>
- Philosophy of 4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ulatus.com/philosophy.htm>
- Philosophy of Language, Translation Theory and a Third Way in Semantics Essays in Philosophy (2007). *A Biannual Journal*, 8(1-January). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/48857162.pdf>

- Philosophy of translation* (2016). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.phenhermcommresearch.de/index.php/conferences>
- Preface to the English Standard Version*. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.esv.org/preface/>
- Pym, A. (2010). *Exploring Theories of Translation*. London: Routledge
- Quine, W. (1960). *Word and Object*. MIT Press.
- Ranganathan, Shyam. (2011). An Archimedean Point for Philosophy. *Metaphilosophy*, 42(4), 479-519. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://philpapers.org/rec/RANAAP-2>
- Ranganathan, Shyam. (2018). *The Routledge Handbook of Translation and Philosophy*. London: Routledge, 195-208. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://philpapers.org/rec/RANCAP-2>
- Ricoeur, P. (1996). Reflections on a New Ethos for Europe in: *P. Kearney (ed.) Paul Ricoeur: The Hermeneutics of Action*. London: Sage Publications
- Robinson, D. (1997). *What is Translation? Centrifugal Theories, Critical Interventions*. Kent: State University Press.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Stanley, John; O'Keeffe, Brian; Stolze, Radegundis; Cercel, Larisa (eds.) (2018). *Philosophy and Practice in Translational Hermeneutics*, Bucharest: Zeta Books.
- Symposium*. (2013). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.phenhermcommresearch.de/index.php/conferences/8-symposium-2013>
- Tyulenev, S. (2014). *Translation and Society: An Introduction*. London: Routledge.
- Wolf, M. & Fukari, A. (2007). *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.

References

- Basalamah, Salah (2018). Toward a Philosophy of Translation, in: *P. Rawlings & P. Wilson (eds) The Routledge Handbook of Translation and Philosophy*, London: Routledge, 478-491.
- Bibles International. Translation Philosophy*. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://biblesint.org/biNew/be-informed-toptabs-138/bi-beliefs/translation-philosophy>
- Bocharov, A. (2013). Hermenevtychnyy pidhid u filosofiyi [Hermeneutic approach in philosophy]. *Filosofska dumka*, 5, 41-50. (in Ukrainian)
- Derrida, J. (1985). *Des Tours de Babel*, trans. J. Graham, in: *J. Graham (ed.) Difference and Translation*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Even-Zohar, Itamar (1979). Polysystem Theory. *Poetics Today* 1(1-2, Autumn), 287-310.
- Fokin, S.L. (2010). *K filosofii perevoda: budushcheye odnoy nauki* [To the philosophy of translation: the future of one science]. *Vestnik leningradskogo gosudarstvennogo universiteta im. A.S. Pushkina*, 2(3), 234;241-243. (in Russian)
- Gadamer, H.G. (2004). *Truth and Method*. London: Continuum International Publisher.
- Grutman, R. (2009). Le virage social dans les études sur la traduction. Une rupture sur fond de continuité. *Texte, revue de critique et de théorie littéraire*, 45/46, 135-52.
- Heidegger, M. (1996). *Hölderlin Hymn The Ister*. Trans. W. McNeill and J. Davis, Minneapolis: Indiana University Press.
- Holmes, J. (2004). The Name and Nature of Translation Studies, in: *The Translation Studies Reader*. 2nd ed. Ed. Lawrence Venuti. London: Routledge, 172-85.
- Inghilleri, M. (ed.) (2005). Bourdieu and the Sociology of Translation and Interpreting. *Special issue of The Translator*, 11(2).
- Jervolino, F. (2006). Pour une philosophie de la traduction, à l'école de Ricœur. *Revue de métaphysique et de morale*, 2(50), 229-238.
- Kebuladze, V. & Yermolenko, A. (2017). *Ponyattya komunikatyvnoyi filosofiyi i transcendentalnoyi pragmatyky* [The concept of communicative philosophy and transcendental pragmatics]. Retrieved from http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13487/Poniattia_komunikatyvnoi_filosofii_i_transcendentalnoi_pragmatyky.pdf (in Ukrainian)
- Kebuladze, V. (2018). *Filosofiyi perekladu* [Philosophy of translation]. *Nezalezhnyy kulturolozhichnyy chasopys*. Retrieved from <http://www.ji-magazine.lviv.ua/2018/filosofii-pereklaadu-kebuladze-.htm> (in Ukrainian)

- Khoma, O. (2010). *Filosofskiy pereklad i filosofhska spilnota* [Philosophical translation and philosophical community]. *Filosofska dumka*, 3, 49-66. (in Ukrainian)
- Kultayeva, M. (2015). Skladnoshchi perekladu filosofskiyh terminiv: navyazlyvyy syndrome utochnennya, puanka svoboda subyektivnoyi hermenevtyky ta yiyi kylyurno-istorychni obmezheniya [Difficulties in translating philosophical terms: linguistic coercion, obsessive-compulsive disorder, intoxicating freedom of subjective hermeneutics and its cultural-historical limitations]. *Filosofska dumka*, 5, 94-98. (in Ukrainian)
- Ladmiral J. (2011). Poetika ili Teoremy perevoda? [Poetics or Translation Theorems]. *Logos*, 5-6(84), 72-91. (in Russian)
- Lindahl, J.C. (1999). *Anthropological Approaches to the Philosophy of Translation. Graduation Program in Philosophy*. London, Ontario, Canada, 4-9.
- Linguist List. (2019). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://linguistlist.org/issues/30/30-4041.html>
- Markov, O. (2015). O filosofii perevoda [About the philosophy of translation]. Retrieved from <http://theoryandpractice.ru/posts/10153-perevod> (in Russian)
- Philosophy of 4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ulatus.com/philosophy.htm>
- Philosophy of Language, Translation Theory and a Third Way in Semantics Essays in Philosophy (2007). *A Biannual Journal*, 8(1-January). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/48857162.pdf>
- Philosophy of translation (2016). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.phenhermcommresearch.de/index.php/conferences>
- Preface to the English Standard Version. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.esv.org/preface/>
- Prohasko, Yu. (2018). Everything to be translated (Peredmovna do vydannya) [(Preface to the publication)], in: *Anja Lange (Hrsg.) Zukunftsperspektiven eines Übersetzers. Wie werde ich ein guter Übersetzer?* K., 7.
- Prokhasko, Yu. (2017). *Filosofiyi perekladu* [Philosophy of translation]. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/66829> (in Ukrainian)
- Pym, A. (2010). *Exploring Theories of Translation*. London: Routledge
- Quine, W. (1960). *Word and Object*. MIT Press.
- Ranganathan, Shyam. (2011). An Archimedean Point for Philosophy. *Metaphilosophy*, 42 (4), 479-519. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://philpapers.org/rec/RANAAP-2>
- Ranganathan, Shyam. (2018). *The Routledge Handbook of Translation and Philosophy*. London: Routledge, 195-208. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://philpapers.org/rec/RANCAP-2>
- Ricoeur, P. (1996). Reflections on a New Ethos for Europe in: *P. Kearney (ed.) Paul Ricoeur: The Hermeneutics of Action*. London: Sage Publications
- Robinson, D. (1997). *What is Translation? Centrifugal Theories, Critical Interventions*. Kent: State University Press.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Stanley, John; O'Keeffe, Brian; Stolze, Radegundis; Cercel, Larisa (eds.) (2018). *Philosophy and Practice in Translational Hermeneutics*, Bucharest: Zeta Books.
- Symposium. (2013). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.phenhermcommresearch.de/index.php/conferences/8-symposium-2013>
- Transkrypciya [Transcription]. Wikipedia. Transkrypciya. Retrieved from [https://uk.wikipedia.org/wiki/Транскрипція_\(лінгвістика\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Транскрипція_(лінгвістика)) (in Ukrainian)
- Tyulenev, S. (2014). *Translation and Society: An Introduction*. London: Routledge.
- Vasylchenko, A. (2010). Perekladannya neperekladnostey: semiotychna problema i filosofskyy metod [Translation of untranslations: a semiotic problem and a philosophical method]. *Filosofska dumka*, 3, 138;140. (in Ukrainian)
- Wolf, M. & Fukari, A. (2007). *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Yevropeyskiy slovnyk filosofiy [European Dictionary of Philosophies]. Wikipedia. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейський_словник_філософій (in Ukrainian)